

Ghalib
(International Journal of Law, Political Science and International Relations)

Journal Homepage: www.ghalibqjournal.com

ISSN

P: [2788-4155](tel:2788-4155)

E: [2788-6441](tel:2788-6441)

OPEN ACCESS

Publisher: Ghalib University-Herat

<https://doi.org/10.58342/ghalibqi.V.14.I.4.2>

Analyzing the Role of Motive in Establishing Special Intent in the Crime of Genocide

(Case Study: The Situation in Gaza after 7 October 2023)

Khaja Merajuddin Nayel¹

¹. Assistant Professor of Judiciary and Prosecution, Faculty of Law and Political Science, Ghalib University, Kabul, Afghanistan (mirajuddin.nayel@ghalib.edu.af)

Article Info

Article type:
Research Article

PP: 23-48

Received:
24/ 08/2025

Accepted:
21/ 12/ 2025

Published:
21/ 01/ 2026

ABSTRACT

Background and Objective: Genocide, as one of the gravest international crimes, requires the establishment of a specific intent (*dolus specialis*) to destroy, in whole or in part, a national, ethnic, racial, or religious group—an element whose proof in practice entails serious difficulties. One of the fundamental challenges in this regard concerns the status and function of the perpetrators' declared or inferred motives in the process of inferring specific intent. Focusing on the situation in Gaza after 7 October 2023, this study seeks to analyze the role of motive in establishing specific intent in the crime of genocide.

Method: This research employs a doctrinal method in international criminal law, combined with qualitative content analysis of official reports issued by United Nations-affiliated bodies, including Special Rapporteurs, as well as documents submitted to the International Court of Justice, within the framework of a case study. Owing to their high standards of documentation and relative impartiality, the data used enable a more precise analysis of the mental element of the crime of genocide.

Findings: The findings indicate that motive, as an evidentiary indicator, may be taken into account within the analysis of the mental element, particularly specific intent. Examination of patterns of conduct, official statements by authorities, and the persistence of violent acts against the civilian population in Gaza suggests that motives inferred from such conduct, alongside other evidence, have the capacity to strengthen the inference of genocidal specific intent.

Conclusion: The results demonstrate that a systematic and cautious use of motive as a judicial presumption—while maintaining its conceptual distinction from specific intent—can substantially mitigate existing evidentiary gaps in proving the crime of genocide in international judicial practice and contribute to the further development of judicial analyses in this field.

Keywords: Gaza, Genocide, Israel, Motive, Specific intent.

Cite this article: Nayel, Khwaja Mirajuddin. (2026). An Analysis of the Role of Motive in Establishing Specific Intent in the Crime of Genocide (Case Study: The Situation in Gaza after 7 October 2023). *Ghalib Journal*. 14(4). 23–48. <https://doi.org/10.58342/ghalibqi.V.14.I.4.2>

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

Introduction

Genocide occupies a unique position within international criminal law due to both the gravity of the prohibited acts and the stringent mental element required for its commission. Unlike other international crimes, genocide demands proof of *dolus specialis*—a specific intent to destroy, in whole or in part, a protected group as such. This heightened mens rea standard has made genocide notoriously difficult to prove in judicial practice. International courts have repeatedly emphasized that mere knowledge of destructive consequences or the commission of widespread violence is insufficient; what must be demonstrated is a targeted intention directed at the physical or biological destruction of a group.

A central and unresolved debate in this context concerns the evidentiary role of motive. Classical criminal law theory distinguishes motive—the reason why an individual acts—from intent, which relates to the conscious will to bring about a prohibited result. International criminal tribunals have largely adopted this distinction, asserting that motive is not a constitutive element of genocide. Nevertheless, in practice, courts often infer genocidal intent from contextual factors that are closely tied to motive, such as ideological hostility, discriminatory rhetoric, patterns of systematic violence, and dehumanizing official discourse.

This article addresses the tension between the formal exclusion of motive from the definition of genocide and its implicit use in judicial reasoning. The main research question is whether motive can be employed as an evidentiary indicator to support the inference of special intent without undermining the doctrinal separation between motive and intent. The study hypothesizes that, while motive cannot substitute for *dolus specialis*, a cautious and structured analysis of inferred motives may strengthen judicial determinations of genocidal intent, particularly in situations where direct evidence is scarce.

The article situates this inquiry within the contemporary case study of Gaza following 7 October 2023, a context marked by extensive civilian harm, large-scale destruction, prolonged siege conditions, and numerous official statements documented by international bodies. By revisiting relevant jurisprudence of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY) and the International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), alongside recent international reports, the article seeks to contribute to a more nuanced understanding of the evidentiary architecture of genocide.

Methodology

This research adopts a qualitative, analytical–descriptive methodology. At the theoretical level, it employs doctrinal analysis of international criminal law, including treaty provisions, authoritative commentaries, and key judgments of international criminal tribunals, with particular attention to jurisprudence concerning the mental element of genocide.

At the empirical level, the study utilizes qualitative content analysis within a case study framework. The primary sources consist of official reports issued by United Nations–affiliated bodies, including reports of Special Rapporteurs, human rights monitoring mechanisms, and materials submitted to or referenced in proceedings before the International Court of Justice. These sources were selected due to their relatively high standards of documentation, evidentiary rigor, and institutional credibility.

Data collection focused on identifying recurring patterns of conduct, the scale and consistency of violence against civilians, the targeting of essential infrastructure, siege practices, and documented official statements by relevant authorities. These elements were then analyzed to assess whether they support the inference of underlying motives that may, in turn, reinforce conclusions regarding special intent. The analysis was conducted with strict attention to maintaining the conceptual distinction between motive and intent, treating motive solely as an evidentiary indicator rather than a legal element of the crime.

Results

The findings of the study indicate that international criminal jurisprudence, while formally excluding motive as an element of genocide, has consistently relied on factors that are intrinsically linked to motivational considerations. A review of ICTY and ICTR case law demonstrates that courts have inferred genocidal intent from patterns of systematic conduct, the selective targeting of protected groups, the scale and brutality of violence, and the presence of hate-driven or dehumanizing rhetoric. These factors, although not labeled as “motive,” function in practice as proxies for understanding the underlying reasons behind collective violence.

In the case study of Gaza after 7 October 2023, the qualitative analysis of United Nations and human rights reports reveals several converging indicators. These include sustained and large-scale attacks on civilian populations, extensive destruction of housing and essential infrastructure, severe restrictions on humanitarian assistance, and repeated official statements that frame a particular population in collective and dehumanized terms. When viewed in isolation, none of these elements conclusively establishes genocidal intent. However, when analyzed cumulatively, they provide a coherent pattern from which certain destructive motives may be inferred.

The results suggest that inferred motives—derived from consistent conduct over time rather than isolated incidents—can play a significant role in reinforcing evidentiary assessments of special intent. Importantly, the study finds that excluding motive entirely from judicial reasoning risks leaving courts overly dependent on fragmented or indirect evidence, thereby weakening the coherence of legal conclusions. Conversely, an uncritical reliance on motive risks collapsing the distinction between intent and motive. The optimal approach, therefore, lies in a restrained and methodologically transparent use of motive as a supplementary evidentiary tool.

Conclusion

This study reaffirms the necessity of maintaining a clear conceptual distinction between motive and special intent in the crime of genocide. Motive cannot replace *dolus specialis*, nor can it independently establish criminal liability for genocide. Nonetheless, the findings demonstrate that a complete disregard for motive is neither realistic nor desirable in judicial practice. International courts have already, albeit implicitly, relied on motive-related indicators in their reasoning.

The principal conclusion is that motive, when carefully inferred from objective and verifiable patterns of conduct, may serve as a valuable evidentiary aid in establishing genocidal intent. Such an approach is particularly important in contemporary conflicts,

where direct evidence of intent is rarely available and where state or organizational policies are often articulated through patterns of action rather than explicit declarations. Accordingly, the article recommends that international courts and legal scholars develop clearer analytical guidelines for the limited and cautious use of motive in genocide cases. Future research should focus on refining objective indicators capable of distinguishing legitimate evidentiary inference from speculative attribution. By doing so, international criminal law can enhance both the rigor and the credibility of genocide adjudication.

Conflict of Interest

The author declares that there is no conflict of interest regarding the research, authorship, or publication of this article.

Acknowledgment

The author expresses gratitude to international organizations, legal scholars, and human rights institutions whose reports and analyses contributed to the empirical foundation of this study.

غالب

(مجله بین‌المللی مطالعات حقوقی، سیاسی و روابط بین‌الملل)

صفحه اصلی مجله: www.ghalibjournal.com

ISSN

P: 2788-4155

E: 2788-6441

OPEN ACCESS

<https://doi.org/10.58342/ghalibqj.V.14.I.4.2>

ناشر: پوهنتون / دانشگاه غالب - هرات

تحلیل نقش انگیزه در اثبات قصد خاص در جرم نسل‌کشی

(مطالعه موردی: وضعیت غزه، پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳م)

خواجه معراج‌الدین نایل^۱

^۱. پوهنیار دیپارتمنت قضا و سارنوالی، پوهنځی / دانش‌کده حقوق و علوم سیاسی، پوهنتون / دانشگاه غالب، کابل، افغانستان (mirajuddin.nail@ghalib.edu.af)

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: علمی - پژوهشی	زمینه و هدف: جرم نسل‌کشی به‌عنوان یکی از شدیدترین جنایات بین‌المللی، مستلزم احراز قصد خاص مبنی بر نابودی کلی یا جزئی یک گروه ملی، قومی، نژادی یا مذهبی است؛ عنصری که اثبات آن در عمل با دشواری‌های جدی همراه است. یکی از چالش‌های اساسی در این زمینه، جای‌گاه و کارکرد انگیزه‌های اعلامی یا مستنبط مرتکبان در فرایند استنباط قصد خاص است. این پژوهش با تمرکز بر وضعیت غزه پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳م، در پی تحلیل نقش انگیزه در اثبات قصد خاص در جرم نسل‌کشی است.
صص: ۴۸-۲۳	روش: پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش دکترینال در حقوق کیفری بین‌المللی و هم‌زمان با تحلیل محتوای کیفی گزارش‌های رسمی نهادهای وابسته به سازمان ملل متحد، ازجمله گزارش‌گران ویژه و اسناد ارائه‌شده به دیوان بین‌المللی دادگستری، در قالب یک مطالعه موردی انجام شده است. داده‌های مورد استفاده، به دلیل برخورداری از استانداردهای بالای مستندسازی و بی‌طرفی نسبی، امکان تحلیل دقیق‌تر عنصر ذهنی جرم نسل‌کشی را فراهم می‌سازند.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۰۲	یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که انگیزه، به‌عنوان یک قرینه اثباتی، می‌تواند در چارچوب تحلیل عنصر روانی و به‌ویژه قصد خاص مورد توجه قرار گیرد. بررسی الگوی رفتاری، اظهارات رسمی مقامات، و استمرار اعمال خشونت‌آمیز علیه جمعیت غیرنظامی در غزه حاکی از آن است که انگیزه‌های مستنبط از این رفتارها، در کنار سایر ادله، ظرفیت تقویت استنباط قصد خاص نسل‌کشی را دارند.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۳۰	نتیجه‌گیری: نتایج تحقیق بیان‌گر آن است که بهره‌گیری روش‌مند و محتاطانه از انگیزه به‌عنوان یک اماره قضایی، ضمن حفظ تمایز مفهومی آن از قصد خاص، می‌تواند خلأهای موجود در مسیر اثبات جرم نسل‌کشی در رویه قضایی بین‌المللی را تا حد قابل‌توجهی جبران کند و به توسعه تحلیل‌های قضایی در این حوزه یاری رساند.
تاریخ نشر: ۱۴۰۴/۱۱/۰۱	واژه‌گان کلیدی: اسرائیل، انگیزه، جرم نسل‌کشی، غزه، قصد خاص.

ارجاع به این مقاله: نایل، خواجه معراج‌الدین. (۱۴۰۴). تحلیل نقش انگیزه در اثبات قصد خاص در جرم نسل‌کشی (مطالعه موردی: وضعیت غزه، پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳م). فصل‌نامه علمی - پژوهشی غالب، ۱۴(۴): ۲۳-۴۷. <https://doi.org/10.58342/ghalibqj.V.14.I.4.2>

۱. مقدمه

جرم نسل‌کشی به‌عنوان یکی از جنایات مهم بین‌المللی، چالشی بنیادین برای وجدان بشری و نظام حقوق بین‌الملل است. پس از وقایع ۷ اکتبر ۲۰۲۳ م. و حملات پس‌از آن در نوار غزه، که به کشته‌شدن ده‌ها هزار غیرنظامی و تخریب گسترده انجامید، جامعه جهانی بار دیگر با این پرسش مواجه شد که آیا این اقدامات مصداق نسل‌کشی است یا خیر. بیان مسأله اصلی این تحقیق در همین نقطه نهفته است: اثبات جرم نسل‌کشی، بیش از هر چیز، به احراز رکن روانی آن، یعنی «قصد خاص» برای نابودی یک گروه بسته‌گی دارد؛ امری که به دلیل ماهیت ذهنی و پنهان آن، بزرگ‌ترین مانع حقوقی در مسیر تحقق عدالت است. این پژوهش به‌طور مشخص به بررسی نقش «انگیزه» به‌عنوان یک عنصر کلیدی برای عبور از این مانع اثباتی می‌پردازد.

اهمیت و ضرورت این تحقیق از آن‌جا ناشی می‌شود که شفاف‌سازی رابطه میان انگیزه و قصد خاص، نه تنها یک بحث نظری نیست، بل که ابزاری حیاتی برای پاسخ‌گو کردن عاملان جنایات جمعی و جلوگیری از بی‌کیفرمانی در سطح جهان است؛ و می‌تواند به درک به‌تر جنایات واقع‌شده در تاریخ معاصر کمک کند.

ادبیات حقوق بین‌الملل در خصوص نقش انگیزه در اثبات نسل‌کشی، عمدتاً در دو رویکرد نظری قابل طبقه‌بندی است:

۱. رویکرد تفکیکی؛ جدایی کامل انگیزه از قصد خاص. این دیدگاه که رویکرد غالب و سنتی در حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود، بر تمایز مطلق میان انگیزه و قصد خاص تأکید دارد. براساس این نظریه، قصد خاص به معنای اراده آگاهانه برای نابودی یک گروه به‌عنوان یک هدف مجرمانه است و انگیزه‌های درونی مرتکب (مانند نفرت، انتقام، یا اهداف سیاسی) در تحقق عناصر جرم بی‌تأثیر هستند. این تفکیک در ماده ۳۰ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی (اساسنامه رُم) و نیز در تاریخ‌چه تدوین کنوانسیون منع نسل‌کشی (۱۹۴۸) ریشه دارد. افزون بر این، دیوان بین‌المللی دادگستری نیز در رویه خود، به‌ویژه در دعوای بوسنی و هرزگوین علیه صربستان (۲۰۰۷) و گامبیا علیه میانمار (۲۰۲۰)، بر ضرورت احراز قصد خاص به‌عنوان رکن متمایزکننده نسل‌کشی تأکید کرده و اثبات آن را منوط به ارزیابی مجموع شواهد مستقیم و غیرمستقیم دانسته است؛ رویه‌یی که در دعوای اخیر مرتبط با وضعیت غزه نیز بار دیگر برجسته شده است. بناءً طرف‌داران این دیدگاه معتقدند که انگیزه تنها در مرحله تعیین مجازات می‌تواند نقش داشته باشد، نه در اثبات جرم؛

۲. رویکرد اثباتی؛ نقش ماهوی انگیزه در احراز قصد خاص. در مقابل، رویه قضایی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق و رواندا، و همچنین تحلیل‌های دکتربین حقوقی، به تدریج نقش انگیزه را در اثبات نسل‌کشی پُررنگ‌تر کرده‌اند. برای نمونه: در رأی دادستان علیه آکایسو

(۱۹۹۸)، دادگاه رواندا برای احراز قصد خاص، به شواهد غیرمستقیم مانند «الگوی سیستماتیک حملات» و «اظهارات نفرت‌پراکنانه» استناد کرد، که بیان‌گر انگیزه‌های نژادی و قومی بودند. مرتضی جوان‌مردی در کتاب «نسل‌زدایی» (۱۳۸۴) استدلال می‌کند، که قصد خاص در نسل‌کشی، درواقع همان انگیزه‌بی‌است که قانون‌گذار آن را به رکن اصلی جرم ارتقا داده است. در پرونده‌های یلیسیچ (۱۹۹۹) و استاکبیچ (۲۰۰۳)، دادگاه یوگسلاوی سابق با تحلیل انگیزه‌های متهمان (سادیسیم فردی و پاک‌سازی قومی با اهداف سیاسی)، آن‌ها را از اتهام نسل‌کشی تبرئه کرد؛ زیرا قصد نابودی فیزیکی گروه احراز نشد. این موارد نشان می‌دهند که بدون تحلیل انگیزه، احراز قصد خاص نسل‌کشی دشوار یا حتی غیرممکن است.

اگرچه آثار پیشین، مانند تحلیل‌های ویلیام شبت و آرای قضایی ذکرشده، به اهمیت شواهد غیرمستقیم در اثبات قصد خاص پرداخته‌اند، اما عمدتاً به‌صورت توصیفی و گذشته‌نگر بوده‌اند. نوآوری این پژوهش در دو محور اصلی است: ۱. ارائه چارچوب تحلیلی منسجم. این تحقیق انگیزه را نه‌تنها به‌عنوان قرینه، بل که به‌عنوان پل اثباتی ضروری و جزء جدایی‌ناپذیر از رکن معنوی نسل‌کشی معرفی می‌کند؛ ۲. تطبیق نظریه با مطالعه موردی معاصر. برای نخستین‌بار، چارچوب مذکور به‌طور مشخص بر وقایع جاری در نوار غزه پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ م. تطبیق داده می‌شود. این تطبیق، شکاف میان نظریه حقوقی و عمل قضایی را در یک بحران معاصر پر می‌کند و امکان ارزیابی حقوقی دقیق‌تری از جنایات احتمالی فراهم می‌سازد.

بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش‌های بنیادین است: ۱. نقش اثباتی انگیزه در احراز قصد خاص در جنایت نسل‌کشی چیست؟ ۲. آیا تحلیل انگیزه‌های اعلام‌شده و اقدامات سیستماتیک اسرائیل در غزه، دلایل کافی برای انطباق این جنایات با تعریف حقوقی نسل‌کشی را فراهم می‌آورد؟

فرضیه اصلی تحقیق این است که انگیزه، به‌ویژه در قالب ایدئولوژی‌های حذف‌گرایانه و گفت‌مان‌های غیرانسانی، یک قرینه کلیدی و جزو جدایی‌ناپذیر برای اثبات قصد خاص نابودی یک گروه است و می‌تواند خلأ موجود در اثبات رکن روانی این جنایت را برطرف سازد.

این پژوهش از نوع تحقیقات کیفی بوده و با روش توصیفی-تحلیلی و روی‌کرد کتابخانه‌یی انجام شده است. محدوده تحقیق، جنایت نسل‌کشی در حقوق بین‌الملل کیفری با تمرکز بر وقایع نوار غزه پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ م. است. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، تحلیل اسناد و متون حقوقی شامل کنوانسیون منع نسل‌کشی، اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی، رویه قضایی محاکم بین‌المللی و هم‌چنین گزارش‌های معتبر سازمان‌های حقوق بشری و اظهارات مستند مقامات رسمی بوده است.

این تحقیق برای جامعه جهانی و نهادهای قضایی بین‌المللی از این جهت مفید است که چهارچوبی دقیق‌تر برای تحلیل حقوقی جنایات جمعی و مبارزه با بی‌کیفرمانی ارائه می‌دهد.

۲. مفاهیم

مفاهیمی چون انگیزه، قصد خاص، نسل‌کشی، نوار غزه و عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳، چهارچوب نظری و زمینه تحلیلی مقاله را شکل می‌دهند.

۲-۱. انگیزه

انگیزه به معنای سبب، علت (عمید، ۱۳۸۶: ۲۵۸) یا محرک ذهنی‌بی است که فرد را به انجام یک عمل سوق می‌دهد (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۷: ۲۲۸). در حقوق جزا، انگیزه به نفع یا امتیازی گفته می‌شود که محرک فاعل برای ارتکاب جرم است (شامبیاتی، ۱۳۷۸: ۲۷۳)؛ و برخی آن را «علت غایی» یا هدف نهایی مجرم دانسته‌اند (نوربها، ۱۳۷۵: ۳۸۱).

در نظام کیفری، انگیزه (چرایی ارتکاب جرم) اصولاً از قصد «اراده آگاهانه برای انجام عمل مجرمانه» متمایز است. معمولاً انگیزه در تحقق رکن معنوی جرم بی‌تأثیر بوده و تنها در مرحله تعیین مجازات نقش دارد (اردبیلی، ۱۳۶۸: ۲۳۴)؛ با این حال، این تمایز همواره شفاف نیست و در مواردی، به‌ویژه در جنایت نسل‌کشی، انگیزه و «قصد خاص» (سوءنیت خاص) چنان درهم‌تنیده‌اند که تفکیک آن‌ها دشوار می‌شود.

در جنایت نسل‌کشی، انگیزه‌هایی چون نفرت نژادی، برتری‌جویی قومی یا ایدئولوژی‌های حذف‌گرایانه، صرفاً یک محرک شخصی نیستند، بل که علت غایی و نیروی محرکه اصلی برای تحقق «قصد نابودی تمام یا بخشی از یک گروه» محسوب می‌شوند. از این منظر، انگیزه به‌عنوان یک قرینه قدرت‌مند و شاهی کلیدی برای اثبات قصد خاص عمل می‌کند.

این هم‌پوشانی در حقوق داخلی ایران نیز به رسمیت شناخته شده است؛ در جرایمی مانند نشر اکاذیب (ماده ۶۹۸ ق.م.ا)، افترای عملی (ماده ۶۹۹ ق.م.ا) و یا در قانون مبارزه با مواد مخدر (ماده ۱۸)، قانون‌گذار صراحتاً انگیزه‌ی مشخص («قصد اضرار به غیر»، «قصد متهم‌نمودن دیگری» یا «قصد معتاد کردن دیگری») را به‌عنوان شرط تحقق جرم و هم‌ارز با سوءنیت خاص در نظر گرفته است.

بنابراین، درحالی که سوءنیت خاص یک عنصر حقوقی لازم برای تحقق جرم است، انگیزه، دلیل و چرایی آن محسوب می‌شود. این رابطه پیچیده، به‌ویژه در تحلیل جنایت نسل‌کشی اهمیت می‌یابد،

تا جایی که برخی حقوق‌دانان معتقدند قصد درواقع همان انگیزه‌یی است که قانون‌گذار به دلیل اهمیت‌اش آن را به یکی از ارکان اصلی جرم تبدیل کرده است (صادقی جوزانی، ۱۳۷۹: ۷۸).

۲-۲. نسل‌کشی

اصطلاح «نسل‌کشی» در زبان فارسی، ترجمه لاتین «Genocide» است، که مرکب از واژه یونانی «Genos» به معنای قوم، دسته و نسل است و واژه «Cide» به معنای نابودساختن و کشتن است؛ لذا به جنایاتی اطلاق می‌شود که هدف آن از بین بردن گروه‌های ملی، قومی، مذهبی، نژادی و... است (جوانمردی، ۱۳۸۴: ۳۶). در سال ۱۹۴۸م. کنوانسیون منع و مجازات نسل‌کشی سازمان ملل متحد، نسل‌کشی را به‌عنوان هر یک از اعمال پنج‌گانه زیر را با هدف نابودی کامل یا بخشی از یک گروه ملی، قومی، نژادی یا مذهبی تعریف کرد: «کشتار اعضای گروه، وارد کردن آسیب جدی بدنی یا ذهنی، تحمیل شرایط زنده‌گی با هدف نابودکردن گروه، جلوگیری از زاد و ولد و انتقال اجباری کودکان به بیرون از گروه». هرگاه یکی از اعمال فوق، واقع شود، جرم نسل‌کشی تحقق یافته و عملاً متضررشدن همه اعضای یک گروه شرط نیست؛ همچنین، ارتکاب جرایم مرتبط با نسل‌کشی مستلزم وجود «قصد خاص یا انگیزه» برای نابودی کلی یا بخشی از اعضای یک گروه مشخص است؛ یعنی علاوه بر وجود قصد مجرمانه در انجام عمل، مرتکب باید دارای هدف یا انگیزه اصلی از بین بردن تمام یا بخشی از اعضای گروه باشد؛ براین‌اساس، مواردی مانند قتل غیرعمدی هر تعدادی از اعضای یک گروه یا حتی قتل عمدی بدون انگیزه نابودی جمعی، مشمول تعریف نسل‌کشی نخواهد شد.

۲-۳. نوار غزه

نوار غزه منطقه‌یی از سرزمین فلسطین است، که دارای پنج شهر است (جبالیا، غزه، دیرالبلح، خان یونس و رفح). غزه، رفح و خان یونس، شهرهای اصلی در این باریکه هستند؛ اما شهر غزه، که کاملاً عرب‌نشین بوده، بزرگ‌ترین شهر آن به‌شمار می‌رود و دارای ۱۱ کیلومتر مرز مشترک با مصر و ۵۱ کیلومتر با سرزمین‌های اشغالی دارد و به مساحت ۴۰ کیلومتر از ساحل دریای مدیترانه برخوردار است (Encyclopaedia Britannica: 2023). غزه در تحولات فلسطین نقش محوری دارد. نوار غزه، که آن را باریکه غزه نیز می‌گویند، به‌همراه کرانه باختری رود اردن، دو منطقه اصلی موردنظر تشکیلات خودگردان فلسطینی برای اعلام موجودیت کشور فلسطین محسوب می‌شوند. جنبش فتح در رام‌الله واقع در کرانه باختری رود اردن، کنترل تشکیلات خودگردان فلسطین را در دست دارد و کنترل باریکه غزه در دست حماس قرار داشته است. رژیم صهیونی، در سال ۱۹۶۷م. این باریکه را اشغال کرد و باز در سال ۲۰۰۵م. به‌صورت یک‌جانبه از آن خارج شد و در کنترل جنبش فتح قرار داشت؛

اما بعداً در کنترل گروه حماس درآمد. اسرائیل در طول دوران اشغال نوار غزه، در این منطقه اقدام به ساخت پای‌گاه‌ها، تأسیسات نظامی و شهرک‌های صهیونیست‌نشین کرده است، که هم‌واره به عکس‌العمل دفاعی جدی مردم غزه مواجه بوده است (موسوی، ۱۳۸۸: ۵).

۲-۴. عملیات ۱۷ اکتبر ۲۰۲۳ م.

نیروهای مقاومت فلسطین در نوار غزه به تاریخ ۱۵ سنبله ۱۴۰۲ (۷ اکتبر ۲۰۲۳ م) در واکنش به جنایات مستمر رژیم صهیونیستی، از جمله کشتار فلسطینیان، هتک حرمت مسجدالاقصی، تعدی به محافظان آن، یورش شهرک‌نشینان با حمایت نظامیان صهیونیست، با اجرای عملیات غافل‌گیرانه با عنوان «طوفان الاقصی» علیه مواضع رژیم اشغال‌گر قدس، هجوم بردند، که در این عملیات با پرتاب پنج‌هزار راکت مواضع و پای‌گاه‌های صهیونیست هدف قرار گرفت و در نتیجه این عملیات، براساس آمارهای رسمی اسرائیل تا دوازدهمین روز پس از حمله، ۱۴۰۰ نفر کشته و ۳۵۰۰ نفر زخمی شدند (شبکه العالم، ۱۴۰۳: دسترسی: ۱۶ سنبله / شهریور ۱۴۰۴ <https://fa.alalam.ir>) پس از این عملیات، با استناد به منابع سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی و بر پایه گزارش تازه‌ای اوچا (OCHA) که ارقام وزارت بهداشت غزه را منعکس می‌کند از (۷ اکتبر ۲۰۲۳ تا ۲۸ اوت ۲۰۲۵ / ۶ سنبله ۱۴۰۴): ۶۲'۸۹۵ کشته و ۱۵۸'۹۲۷ زخمی ثبت شده‌اند (OCHA, 2025: a). بنابر ارزیابی RDNA، حدود ۲۹۲ هزار واحد مسکونی از بین رفته یا غیرقابل استفاده شده است (World Bank & UN: 2025). برای سهم سازه‌های آسیب‌دیده و واحدهای غیرقابل سکونت: «... حدود ۷۸٪ سازه‌ها آسیب دیده‌اند و ۲۸۲'۹۰۴ واحد غیرقابل سکونت برآورد شده‌اند» (UNOSAT: 2025).

۲-۵. مفهوم‌شناسی قصد خاص و جای‌گاه آن در جرم نسل‌کشی

در حقوق کیفری بین‌الملل، جنایت نسل‌کشی دارای رکن معنوی ویژه‌ای است که آن را از سایر جرایم بین‌المللی متمایز می‌کند. قصد خاص براساس کنوانسیون منع نسل‌کشی ۱۹۴۸ م، تحقق نسل‌کشی مستلزم انجام اعمال مشخص علیه یک گروه ملی، قومی، نژادی یا مذهبی با هدف نابودی کامل یا جزئی آن گروه است (United Nations, 1948, Art. II). این قصد فراتر از علم به وقوع عمل یا پذیرش نتایج آن است و نشان‌دهنده نیت هدف‌مند برای نابودی گروه به‌مثابه یک موجودیت جمعی می‌باشد (International Commission of Jurists, 2007: 15).

در عمل قضایی، اثبات Dolus Specialis یکی از چالش‌های اساسی است؛ زیرا معمولاً به‌صورت مستقیم قابل مشاهده نیست. محاکم بین‌المللی، از جمله دادگاه‌های یوگسلاوی سابق و رواندا، این قصد را از طریق قراین استنتاجی، مانند الگوی سیستماتیک حملات، انتخاب هدف‌مند قربانیان و

اقدامات هماهنگ علیه گروه مشخص، استنتاج می‌کند (Cassese, 2009, pp. 103–105; Schabas, 2008: 78).

نقش محوری قصد خاص در حقوق بین‌الملل، تمایز نسل‌کشی از جرایم دیگر مانند جنایات علیه بشریت یا جرایم جنگی است؛ بدون اثبات این قصد، حتا اعمال گستردهٔ خشونت‌آمیز نیز نمی‌توانند به‌عنوان نسل‌کشی شناخته شوند (International Commission of Jurists, 2007: 18). بدین ترتیب، مفهوم قصد خاص نه‌تنها هنجاری، بل که ابزاری کلیدی در فرایند اثبات جرم نسل‌کشی محسوب می‌شود و اساس تحلیل حقوقی و قضایی را شکل می‌دهد.

۳. مبانی نظری نقش انگیزه در رکن معنوی نسل‌کشی

در حقوق کیفری داخلی و بین‌المللی، اصل بر آن است که انگیزه به‌عنوان عنصر مستقل، جزو ارکان تشکیل‌دهندهٔ جرم محسوب نمی‌شود و نقش آن غالباً به مرحلهٔ تعیین یا تخفیف مجازات محدود است؛ بااین‌حال، در جنایت نسل‌کشی، به دلیل جای‌گاه محوری «قصد خاص» مبنی بر نابودی کلی یا جزئی یک گروه حمایت‌شده، مسألهٔ نقش انگیزه در احراز و اثبات رکن معنوی این جرم، به یکی از مناقشه‌برانگیزترین مباحث نظری در حقوق کیفری بین‌المللی بدل شده است.

براساس کنوانسیون منع و مجازات جنایت نسل‌کشی ۱۹۴۸م، تحقق این جرم منوط به احراز قصد نابودی یک گروه ملی، قومی، نژادی یا مذهبی است (کنوانسیون منع نسل‌کشی، ۱۹۴۸م: مادهٔ ۲). این قصد، به‌سبب ماهیت ذهنی و پنهان خود، به‌ندرت به‌صورت مستقیم قابل اثبات است. از همین‌رو، حقوق جزای بین‌الملل ناگزیر از توسعهٔ سازوکارهای استنباطی برای احراز قصد خاص بوده است؛ سازوکارهایی که در آن‌ها انگیزه، هرچند نه به‌عنوان عنصر مستقل جرم، اما به‌عنوان قرینه‌ی مهم در فرایند اثبات، موردتوجه قرار می‌گیرد. در این چارچوب، دیدگاه‌های نظری موجود را می‌توان در دو رویکرد اصلی تبیین کرد.

۳-۱. دیدگاه غالب؛ تمایز حقوقی میان انگیزه و قصد خاص

دیدگاه غالب در حقوق کیفری بین‌المللی بر تفکیک مفهومی و حقوقی میان انگیزه و قصد خاص تأکید دارد. مطابق این رویکرد، عبارت «قصد نابودی» در کنوانسیون نسل‌کشی صرفاً ناظر بر ارادهٔ آگاهانه و هدفمند برای تحقق نتیجهٔ مجرمانه، یعنی نابودی گروه، است و نه بر محرک‌های درونی، عواطف یا اهداف شخصی مرتکب (Schabas, 2009: 242).

مبنای حقوقی این دیدگاه را می‌توان در تاریخچهٔ تدوین کنوانسیون منع نسل‌کشی و نیز مادهٔ ۳۰ اساس‌نامهٔ دیوان کیفری بین‌المللی مشاهده کرد؛ جایی که عنصر روانی جرم بر علم و ارادهٔ معطوف

به ارتکاب عمل و نتیجه آن استوار شده و انگیزه صراحتاً از عناصر جرم کنار گذاشته شده است (اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی، ۱۹۹۸: ماده ۳۰). رویه قضایی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نیز عمدتاً از این اصل پی‌روی کرده‌اند. برای نمونه، دیوان کیفری بین‌المللی برای رواندا، در بررسی مسئولیت متهمان، ادعاهای مربوط به انگیزه‌های سیاسی را برای نفی جرم نسل‌کشی کافی ندانسته و تحقق قصد نابودی گروه «توتسی» را ملاک اصلی احراز مسئولیت کیفری قرار داده است (دادستان علیه راگیو: ICTR).

بالین وجود، حتی طرف‌داران این دیدگاه نیز می‌پذیرند که انگیزه، هرچند عنصر مستقل جرم نیست، می‌تواند در مقام قرینه‌ی مؤثر، در استنباط وجود قصد خاص مورد استفاده قرار گیرد (Cassese, 2013: 145).

۳-۲. نظریه قراین اثباتی قصد خاص

در پاسخ به دشواری‌های عملی اثبات قصد خاص، در حقوق کیفری بین‌المللی نظریه‌ی شکل گرفته است، که می‌توان از آن با عنوان «نظریه قراین اثباتی قصد خاص» یاد کرد. مطابق این نظریه، از آن‌جا که قصد خاص غالباً از طریق ادله مستقیم قابل اثبات نیست، محاکم بین‌المللی ناگزیرند آن را از مجموعه شواهد و قراین غیرمستقیم استنتاج کنند (Ambos, 2014: 311). در این چارچوب، عواملی مانند الگوی سیستماتیک و گسترده حملات، هدف‌گیری قربانیان صرفاً براساس تعلق گروهی، تداوم اعمال خشونت‌آمیز، و گفتارهای نفرت‌پراکن و غیرانسانی، همه‌گی به‌عنوان نشانه‌هایی از جهت‌گیری ذهنی مرتکبان مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. این قراین، در عمل، بازتاب‌دهنده انگیزه‌های حاکم بر رفتار مجرمانه‌اند و نقشی کلیدی در استنباط قصد خاص ایفا می‌کنند (Schabas, 2016: 98).

۳-۳. دیدگاه جای‌گزین: نقش ماهوی انگیزه در تحقق قصد خاص نسل‌کشی

در مقابل دیدگاه غالب، برخی حقوق‌دانان بر این باورند که در جرم نسل‌کشی، انگیزه و قصد خاص چنان درهم‌تنیده‌اند که تفکیک کامل آن‌ها، از حیث تحلیلی، ممکن یا مفید نیست. مطابق این دیدگاه، «قصد نابودی گروه» درواقع همان انگیزه خاصی است که قانون‌گذار آن را به عنصر متمایزکننده نسل‌کشی از سایر جنایات بین‌المللی ارتقا داده است (جوانمردی، ۱۳۸۴: ۳۷). براساس این رویکرد، قصد در نسل‌کشی دارای دو لایه است: لایه نخست، اراده آگاهانه برای ارتکاب اعمال مجرمانه‌ی مانند کشتار یا ایراد صدمه (سوءنیت عام)؛ و لایه دوم، هدف غایی نابودی

فیزیکی کلی یا جزئی گروه (سوءنیت خاص). این لایه دوم، از منظر تحلیلی، واجد ماهیتی انگیزشی است و عمل مجرمانه عادی را به جنایت نسل‌کشی ارتقا می‌دهد.

رویه قضایی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی مؤید اهمیت این تحلیل است. در رأی دادستان علیه آکایسو، دادگاه رواندا برای احراز قصد خاص، به شواهد غیرمستقیمی چون الگوی سیستماتیک حملات و اظهارات نفرت‌پراکن استناد کرد (دادستان علیه آکایسو، ICTR، ۱۹۹۸). در مقابل، در پرونده‌های یلیسیچ و استاکیچ در دادگاه یوگسلاوی سابق، علی‌رغم ارتکاب جنایات گسترده، متهمان از اتهام نسل‌کشی تبرئه شدند؛ زیرا دادگاه تشخیص داد که انگیزه اصلی آن‌ها نابودی فیزیکی گروه نبوده، بل که ناشی از سادیسیم فردی یا اهداف سیاسی پاک‌سازی قومی بوده است (دادستان علیه یلیسیچ، ۱۹۹۹؛ دادستان علیه استاکیچ، ۲۰۰۳). این آرا نشان می‌دهند که نوع انگیزه، در تمایز نسل‌کشی از سایر جنایات بین‌المللی، نقشی تعیین‌کننده دارد (اردیلی، ۱۳۶۸: ۶۰).

۳-۴. تأیید ساختاری نقش انگیزه در اساس‌نامه رُم

بررسی سایر جرایم بین‌المللی در اساس‌نامه رُم نشان می‌دهد که قانون‌گذار بین‌المللی در موارد متعددی، «قصد» یا «هدفی» خاص را که از حیث ماهوی به انگیزه نزدیک است، به‌عنوان بخشی از رکن معنوی جرم شناسایی کرده است. برای نمونه، جنایت آپارتاید مستلزم قصد حفظ یک رژیم ستم‌گر (اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی، ۱۹۹۸: ماده ۷)، جنایت تعقیب منوط به قصد تبعیض بر مبنای هویت گروهی (همان‌جا)، و جنایت جنگی غارت مستلزم قصد محروم‌سازی افراد از اموال‌شان است (همان: ماده ۸). این الگو، استدلال برای تفسیر قصد نابودی در نسل‌کشی به‌عنوان انگیزه ماهوی و متمایزکننده را تقویت می‌کند.

بحث فوق نشان می‌دهد که هرچند انگیزه در حقوق کیفری بین‌المللی به‌عنوان عنصر مستقل جرم تلقی نمی‌شود، اما در جنایت نسل‌کشی نقشی بنیادین در استنباط و اثبات قصد خاص ایفا می‌کند.

۴. تحلیل نقش انگیزه در تحقق نسل‌کشی در غزه

بررسی این پرسش که آیا اقدامات نظامی و محدودیت‌های اعمال‌شده علیه غیرنظامیان فلسطینی، صرفاً نقض قوانین بشردوستانه است، یا با احراز قصد نابودی بخش یا کل گروهی ملی-قومی، می‌توان آن را در چارچوب جرم نسل‌کشی تحلیل کرد؟ نیازمند واکاوی دقیق هدف و انگیزه‌های پشت اعمال مجرمانه و پیوند آن با شرایط عینی در غزه است. شواهد متعددی از اظهارات مقامات، اسناد آرشیوی گزارش‌ها از اقدامات نظامی هدف‌مند اسرائیل، حاکی از وجود قصد و انگیزه‌های

نسل‌کشی است. پیش از ورود به تحلیل حقوقی این وضعیت، مروری اجمالی بر سابقه طرح اتهام نسل‌کشی علیه اسرائیل در قبال فلسطینیان ضروری است.

۴-۱. مروری بر اتهام نسل‌کشی اسرائیل در غزه

اتهام ارتکاب نسل‌کشی علیه فلسطینیان، به‌ویژه در نوار غزه، سابقه‌ی طولانی در منازعه اسرائیل و فلسطین دارد و محدود به وقایع پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ نیست. از نکبه ۱۹۴۸ و آواره‌گی گسترده فلسطینیان، تا کشتار صبرا و شتیلا (۱۹۸۲)، محاصره طولانی‌مدت غزه و جنگ‌های مکرر این منطقه، اقدامات اسرائیل بارها از سوی برخی حقوق‌دانان، پژوهش‌گران و نهادهای حقوق بشری به‌عنوان مصداق بالقوه نسل‌کشی توصیف شده است.

در ادبیات حقوقی، به‌ویژه پس از جنگ‌های غزه در سال‌های ۲۰۰۸م. و ۲۰۱۴م. شماری از صاحب‌نظران، از جمله فرانسیس بویل و ایلان پایه، با استناد به الگوی تکرارشونده کشتار غیرنظامیان، تخریب زیرساخت‌های حیاتی و اعمال سیاست‌های جمعی تنبیهی، اقدامات اسرائیل را واجد عناصر نسل‌کشی دانسته‌اند (Boyle, 2009).

بالاین حال، پس از وقایع ۷ اکتبر ۲۰۲۳م. و عملیات نظامی گسترده اسرائیل در غزه، اتهام نسل‌کشی وارد مرحله جدیدی شد. شدت و گسترده‌گی حملات، ایجاد شرایط قحطی، آواره‌گی اجباری جمعیت غیرنظامی و محروم‌سازی سیستماتیک از نیازهای اساسی، واکنش‌های بی‌سابقه‌ی را در سطح بین‌المللی برانگیخت. در این چارچوب، شکایت آفریقایی جنوبی علیه اسرائیل نزد دیوان بین‌المللی دادگستری و نیز اقدام دادستان دیوان کیفری بین‌المللی در درخواست صدور قرار بازداشت علیه مقامات ارشد اسرائیل در مه ۲۰۲۴م. نشان‌دهنده ارتقای اتهام نسل‌کشی از سطح گفت‌مان سیاسی و دانش‌گاهی به سطح پی‌گیری رسمی حقوقی است (ICC, 2024).

در این پژوهش، تمرکز اصلی نه بر اثبات نهایی وقوع نسل‌کشی، بل که بر تحلیل نقش انگیزه در چارچوب اثبات قصد خاص در پرتو این اتهامات و تحولات حقوقی معاصر است.

۴-۲. اثبات قصد نسل‌کشی در جنگ غزه (پس از عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳)

برای ارزیابی انطباق جرم نسل‌کشی با جنایات ادعایی در غزه، لازم است اعمال و رفتارهای صورت‌گرفته را با ارکان مادی نسل‌کشی و همچنین اظهارات و سیاست‌های مقامات اسرائیلی را با عنصر قصد خاص (سوءنیت خاص) و انگیزه نسل‌کشی تطبیق دهیم. این بخش به تفصیل به این موضوع می‌پردازد و همچنین به توجیهات معمولاً مطرح‌شده از سوی اسرائیل پاسخ می‌دهد.

۴-۲-۱. تطبیق اعمال ادعایی در غزه با پنج دسته اعمال نسل کشی

شواهد موجود در فجایع غزه، نشانه‌هایی از انطباق با این پنج دسته اعمال را بروز می‌دهد:

– **کشتار اعضای گروه:** براساس گزارش‌های اخیر (۴ حمل ۱۴۰۴)، وزارت بهداشت غزه اعلام کرده است که آمار کشته‌شده‌گان جنگ در این باریکه ساحلی به بیش از ۵۰,۰۰۰ نفر رسیده که معادل حدود ۲ درصد از جمعیت کل غزه است؛ علاوه‌براین، آمار مجروحان به ۱۱۳,۲۷۴ نفر می‌رسد. این حجم از کشته‌شده‌گان و مجروحان، که بیش‌تر مطلق آن‌ها زنان، کودکان و غیرنظامیان هستند، نشان‌دهنده قصدی فراتر از عملیات نظامی مشروع و تمایل واضح به نابودی ملت فلسطین است. مقیاس و ماهیت بی‌رویه کشتارها به خودی خود می‌تواند به‌عنوان یک قرینه قوی برای قصد نسل‌کشی عمل کند؛

– **ایجاد آسیب جدی جسمی یا روانی به اعضای گروه:** تعداد بالای مجروحان (بیش از ۱۱۰,۰۰۰ نفر) و آسیب‌های روانی گسترده ناشی از بمباران‌های بی‌امان و آواره‌گی اجباری، مصداق بارز این عنصر است. تخریب سیستماتیک زیرساخت‌های حیاتی، مانند بیمارستان‌ها، مدارس و سیستم‌های آب و برق، منجر به ایجاد شرایط غیرقابل تحمل برای زنده‌گی شده است. این تخریب‌ها، علاوه بر آسیب فیزیکی مستقیم، به‌طور هدفمند به سلامت جسمی و روانی جمعیت آسیب می‌رساند و توانایی آن‌ها برای بقا را مختل می‌کند؛

– **قراردادن عمدی گروه در شرایط نامساعد برای نابودی فیزیکی:** از زمان آغاز جنگ، اسرائیل با هدف قراردادن زیرساخت‌های حیاتی از جمله بخش آب، برق، جاده‌ها، بیمارستان‌ها و مدارس، بسیاری از جنبه‌های حیات را برای مردم فلسطین نابود کرده است. دفتر اطلاع‌رسانی دولتی در غزه گزارش داده است که ارتش اسرائیل حدود ۸۳,۰۰۰ تن مواد منفجره، از جمله سلاح‌های ممنوعه بین‌المللی، بر نوار غزه ریخته است، که منجر به تخریب بیش از ۸۰ درصد ساختمان‌ها شده است. محاصره کامل نوار غزه و ممنوعیت ورود هرگونه مواد سوخت، آب، برق، غذا و دوا به این منطقه، به‌طور عمدی شرایطی را ایجاد کرده است که منجر به قحطی، شیوع بیماری‌ها و نابودی فیزیکی تدریجی جمعیت می‌شود. این اقدامات، نشان‌دهنده یک قصد روشن برای ازبین‌بردن حضور و بقای مردم در منطقه است؛

– **تحمیل تدابیر جلوگیری از زاد و ولد در گروه:** کمیته ویژه سازمان ملل متحد در تاریخ ۲۴ حوت ۱۴۰۳ تأیید کرد که اسرائیل از طریق تخریب سیستماتیک مراکز مراقبت‌های بهداشتی باروری، اقدامات «نسل‌کشی» را در نوار غزه انجام داده است (کمیته ویژه سازمان ملل متحد، ۱۴۰۳ ش / ۲۰۲۴م). این اقدام، به‌طور مستقیم نشان‌دهنده قصدی برای کاهش توانایی گروه برای تولید مثل و بقا در آینده است؛

– انتقال اجباری کودکان از یک گروه به گروه دیگر: براساس گزارش‌های منتشرشده از سوی سازمان مستقل دفاع از کودکان فلسطین و دیده‌بان حقوق بشر، نیروهای اسرائیلی در سال‌های اخیر، و به‌ویژه پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳م، اقدام به بازداشت، جداسازی و انتقال اجباری کودکان فلسطینی کرده‌اند؛ اقداماتی که با الگوی بازداشت‌های خودسرانه، نگهداری خارج از نظام دادرسی عادلانه و قطع ارتباط کودکان با خانواده‌های‌شان همراه بوده است (Human Rights؛ DCI-P, 2023؛ Watch, 2024). این رفتارها، با بند (e) ماده II کنوانسیون منع نسل‌کشی ۱۹۴۸م «انتقال اجباری کودکان یک گروه به گروه دیگر» – انطباق مفهومی دارد و می‌تواند به‌عنوان قرینه‌ی مهم در استنتاج قصد خاص نابودی گروه فلسطینی مورد توجه قرار گیرد.

هم‌چنین، گزارش‌های رسمی دفتر هماهنگی امور بشردوستانه سازمان ملل متحد (OCHA)، کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل و گزارش‌گر ویژه سازمان ملل در وضعیت حقوق بشر سرزمین‌های اشغالی فلسطین، حاکی از هدف‌گیری گسترده زیرساخت‌های اساسی غزه، از جمله تأسیسات آب و برق، بیمارستان‌ها، مدارس، دانشگاه‌ها و شبکه‌های حمل‌ونقل، در جریان عملیات نظامی اسرائیل پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳م است (UN Special؛ OHCHR, 2024؛ OCHA, 2023؛ Rapporteur, 2024). این الگوی تخریب فراگیر، فراتر از آثار فوری انسانی، به نابودی بنیان‌های حیات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جمعیت غیرنظامی فلسطینی منجر شده و در چارچوب تحلیل حقوقی، می‌تواند به‌عنوان نشانه‌ی از انگیزه و هدف نابودی گروه، در فرایند احراز قصد خاص نسل‌کشی ارزیابی شود.

۴-۲-۲. ارزیابی قصد و انگیزه نسل‌کشی فلسطینیان در اظهارات و سیاست‌های مقامات اسرائیلی

در غیاب یک کمیسیون مستقل و بی‌طرف برای ارزیابی دقیق جرم نسل‌کشی در سرزمین‌های فلسطینی، بررسی موضوع اثبات سوءنیت خاص از طریق ارتباط‌دادن انگیزه ابراز شده با اعمال صورت‌گرفته در غزه مستلزم استناد به گزارش‌های رسمی و اظهارات مقامات ذی‌صلاح است. برای نمونه:

– بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر اسرائیل، در سخن‌رانی خطاب به نیروهای نظامی شرکت‌کننده در عملیات نوار غزه، فلسطینیان را به قوم عمالیک تشبیه نمود و با استناد به آیات خشونت‌آمیز از کتاب مقدس، به توجیه کشتار فلسطینیان پرداخت (فریدمن، ۱۳۹۰: ۱۲). در این برداشت افراطی، نابودی تمامی دشمنان، اعم از زنان و کودکان و همچنین اموال و دارایی‌های ایشان، تجویز می‌شود. این دیدگاه مذهبی که برای توجیه نابودی کامل فلسطینیان به کار گرفته می‌شود، به‌عنوان قرینه‌ی قوی بر وجود قصد خاص برای ارتکاب نسل‌کشی و انگیزه نابودسازی تمام یا بخشی از گروه فلسطینی

قابل استناد است. این ارجاع یا تشبیه صرفاً یک اظهارنظر سیاسی نیست؛ بل که فراخوانی عمیق به روایتی مذهبی/ تاریخی است که به صراحت نابودی کامل، از جمله زنان و کودکان را، واجب می‌سازد. اهمیت آن در توانایی‌اش برای عمل به‌عنوان شواهد مستقیم از انگیزه (یک میل مذهبی برای نابودی کامل) است که سپس به‌طور مستقیم قصد خاص برای نابودی گروه «به مثابه یک گروه» را شکل می‌دهد. این نشان می‌دهد که چه‌گونه انگیزه‌های ایدئولوژیک عمیق می‌توانند به‌عنوان شواهد روشنی از قصد نسل‌کشی ظاهر شوند و ادعای مرتکبان مبنی بر انگیزه‌های جای‌گزین و غیرنسل‌کشانه را دشوار سازند؛

- یوآو گالانت، وزیر جنگ سابق اسرائیل (۲۰۲۳ م): ما با حیوانات انسانی می‌جنگیم و بر همین اساس عمل خواهیم کرد؛

- بزلال اسموتریج، وزیر دارایی اسرائیل (۲۰۲۳ م): هیچ مردمی به نام فلسطینی‌ها وجود ندارند، پس نیازی نیست درباره حقوق آنان صحبت کنیم؛

- ایتمار بن‌غفیر، وزیر امنیت داخلی اسرائیل (۲۰۲۳ م): زنده‌گی یهودی‌ها مهم‌تر از زنده‌گی عرب‌هاست؛

- یواف کیش، وزیر آموزش اسرائیل (۲۰۲۳ م): ما باید کاری کنیم که فلسطینی‌ها احساس کنند هیچ آینده‌یی ندارند؛

- رافائل ایتان، رئیس سابق ستاد کل ارتش اسرائیل (۱۹۸۳ م): وقتی که نسل جدید فلسطینی‌ها به دنیا می‌آیند، ما باید آن‌ها را مثل سوسک‌های روی زمین زیر پا له کنیم.

علاوه‌براین، اظهارات، برخی دیگر از مقامات اسرائیلی، از جمله پیش‌نهاد وزیر میراث اسرائیل مبنی بر استفاده از بمب اتمی علیه غزه و اظهارات اخیر نظیر این‌که «تمام فلسطینیان ساکن غزه در حملات اخیر سهیم بوده و باید پاسخ‌گو باشند» و تأکید بر تداوم حملات و محاصره کامل نوار غزه و ممنوعیت ورود هرگونه مواد سوخت، آب، برق، غذا و دوا به این منطقه (الجزیره: ۲۰۲۵) مؤید این است که هدف از عملیات نظامی اسرائیل، نابودی کامل این منطقه است.

براساس رویه‌های بین‌المللی، به‌ویژه «عناصر جرم» دادگاه کیفری بین‌المللی و برخی آرای قضایی بین‌المللی، اعمال محاصره و محروم‌سازی عمدی غیرنظامیان از نیازهای اساسی زنده‌گی، در صورت همراه‌بودن با قصد نابودی، می‌تواند به‌عنوان شواهدی برای اثبات نسل‌کشی مورد استناد قرار گیرد.

هم‌چنین در پرونده‌های قضایی بین‌المللی نظیر «جلیسیچ» (پرونده جلیسیچ، ۱۹۹۹، پاراگراف ۷۳) و «کایشه‌ما و روزیندان» (پرونده کایشه‌ما و روزیندان، ۱۹۹۹، پاراگراف ۹۳)، عوامل متعددی هم‌چون گستره جنایات، تکرار اعمال مجرمانه و به‌کارگیری ادبیات تحقیرآمیز در مورد گروه قربانیان،

همه‌گی به‌عنوان قرائنی برای اثبات قصد نسل‌کشی در نظر گرفته شده‌اند. مجموعه این اظهارات و اقدامات نشان‌دهنده اتخاذ یک سیاست رسمی و نظام‌مند به‌منظور نسل‌کشی مردم غزه است. نکته حائز اهمیت این است که مرتکب جرم نسل‌کشی باید قربانی را به دلیل عضویت در یکی از گروه‌های خاص مورد هدف قرار دهد؛ با توجه به آگاهی مقامات اسرائیلی از وابسته‌گی و تعلقات ساکنان غزه به گروه‌های مختلف، می‌توان استنباط نمود که این انگیزه در میان ایشان وجود دارد.

۵. چالش‌های احراز قصد نسل‌کشی و رد توجیهات رایج

احراز قصد خاص نسل‌کشی، به دلیل ماهیت ذهنی و درونی آن، یکی از دشوارترین وظایف در محاکم کیفری بین‌المللی است. از آن‌جا که قصد و انگیزه امری پنهان هستند، حقوق‌دانان بر لزوم اتکا به قرائن و شواهد بیرونی و اوضاع و احوال پیرامونی جرم تأکید دارند. این شواهد عینی شامل مواردی نظیر میزان بی‌رحمی و قساوت به خرج داده‌شده، استمرار کشتار، وجود برنامه خاص، استفاده از اعمال و الفاظ تحقیرآمیز، و به‌کارگیری انواع سلاح‌های کشنده است، که می‌توانند به‌عنوان نشانه‌هایی از قصد پنهان عمل کنند. پیچیده‌گی احراز این عنصر ذهنی، فرصتی را برای مرتکبان، به‌ویژه دولت‌مردان و صاحبان قدرت، فراهم می‌آورد تا از اتهام نسل‌کشی تبرئه شوند، یا حداقل دفاعیه‌ی قوی ارائه دهند. نمونه بارز آن، پرونده دیوان بین‌المللی دادگستری در خصوص نسل‌کشی بوسنی است؛ جایی که دادگاه ادعای دولت صربستان مبنی بر عدم قصد نسل‌کشی را پذیرفت و استدلال کرد که هدف اصلی صربستان، تشکیل کشور مستقل صرب بوسنی بوده و نه نابودی گروه غیرصرب، و مدارک ارائه‌شده برای اثبات قصد نسل‌کشی را ناکافی دانست (عیزی، ۱۳۸۶: ۱۸۰). امروز نیز در مورد جنایات رژیم اشغال‌گر اسرائیل علیه فلسطینیان در نوار غزه، شاهد مطرح‌شدن دفاعیات مشابهی هستیم. باوجود این که دیوان بین‌المللی دادگستری به بررسی این جنایات می‌پردازد، اسرائیل و حامیان‌ش استدلال می‌کنند که قصد و انگیزه نابودی فلسطینیان را ندارند و اقدامات‌شان در راستای دفاع از خود یا مبارزه با تروریسم است. این توجیهات، چالش اصلی در اثبات قصد نسل‌کشی در دادگاه‌های بین‌المللی هستند؛ زیرا تمایز بین قصد نسل‌کشی و انگیزه‌های امنیتی ادعایی، نیازمند بررسی دقیق و موشکافانه اهداف پنهان و آشکار کنش‌گران است.

۵-۱. پاسخ به توجیهات رایج

درحالی‌که دولت‌ها حق دفاع از خود در برابر حملات تروریستی را دارند، این حق مطلق نیست و هرگز مجوزی برای ارتکاب اعمالی که مصداق نسل‌کشی هستند، نمی‌دهد. برای بستن راه بر توجیهات اسرائیل و اثبات قصد نسل‌کشی، باید به شواهد قاطع و چندوجهی زیر توجه کرد:

– **ماهیت سیستماتیک و مقیاس نامتناسب حملات:** جنایات جاری در نوار غزه، صرفاً پاسخ به یک حمله نیستند، بل که یک الگوی سیستماتیک و گسترده از کشتار، تخریب و آزار و اذیت را دنبال می‌کنند. مقیاس نامتناسب آسیب به غیرنظامیان (کشتار ده‌ها هزار نفر از جمله تعداد بی‌سابقه زنان و کودکان)، تخریب سیستماتیک زیرساخت‌های غیرنظامی (شفاخانه‌ها، مدارس، خانه‌ها، مساجد و کلیساها) و نابودی کامل مناطق مسکونی، نشان‌دهنده قصدی فراتر از اهداف نظامی مشروع یا صرف مبارزه با تروریسم است. این اقدامات، همه‌گی قرآینی محکم بر وجود برنامه خاص برای نابودی جمعی هستند؛

– **استفاده از اعمال و الفاظ تحقیرآمیز و لفاظی‌های صریح نسل‌کشی:** اظهارات علنی و تکراری مقامات ارشد اسرائیلی، که در آن فلسطینیان «حیوانات انسانی»، «سوسک» یا «فرزندان تاریکی» نامیده شده و خواستار محو کامل غزه یا بازگشت به دوران کتاب مقدس (کشتار عمالیک) شده‌اند، ابعاد انگیزه و قصد را آشکار می‌سازند. این گونه لفاظی‌ها، صرفاً توهین‌آمیز نیستند؛ بل که نمایان‌گر یک پیش‌شرط روان‌شناختی برای نسل‌کشی هستند که به دنبال انکار انسانیت یک گروه، و گامی ضروری در جهت توجیه نابودی فیزیکی یا بیولوژیکی آن‌ها محسوب می‌شود. فقدان چنین لفاظی‌هایی (مانند مورد استاکیچ) می‌تواند منجر به برائت از نسل‌کشی شود؛ بنابراین وجود آشکار آن‌ها در مورد غزه، دلیل قاطعی بر قصد است؛

– **وجود انگیزه ایدئولوژیک و هدف نهایی نابودی گروه:** ریشه‌های تاریخی و ایدئولوژیک درگیری، از جمله ادعاهای انحصاری بر سرزمین و انکار هویت فلسطینیان، نشان‌دهنده انگیزه‌هایی فراتر از صرف مسائل امنیتی است. ترکیب این انگیزه‌های ایدئولوژیک (حذف فلسطینیان)، با رفتار سیستماتیک (محاصره و تخریب فراگیر) و نتایج فاجعه‌بار (مرگ‌ومیر گسترده و ریشه‌کن شدن مردم)، به وضوح نشان می‌دهد که مسأله اصلی، سوءاستفاده از حق دفاع مشروع و ادعای مبارزه با تروریسم برای پیش‌برد یک هدف نسل‌کشانه است.

در نتیجه، وظیفه دادستان و محاکم بین‌المللی این است که نشان دهند، درحالی که ممکن است اهداف دفاعی اظهار شوند، اما قصد واقعی که از ماهیت سیستماتیک و غیرمتناسب اعمال، مقیاس بی‌سابقه تخریب، و لفاظی‌های صریح و نفرت‌پراکن استنتاج می‌شود، بسیار فراتر از آن چیزی است که بتوان مشروع و در چارچوب قوانین بین‌المللی تلقی کرد.

۶. مناقشه

یافته اصلی این پژوهش نشان می‌دهد که انگیزه، به‌ویژه زمانی که در قالب گفت‌مان‌های ایدئولوژیک و حذف‌گرایانه بیان می‌شود، نقشی فراتر از یک محرک جانبی داشته و به‌عنوان یک پل

اثباتی ضروری برای احراز قصد خاص، به‌خصوص در جنایت نسل‌کشی عمل می‌کند. این نتیجه، ضمن هم‌سویی با بخشی از ادبیات حقوقی و رویه قضایی، تمایزات مهمی نیز با رویکردهای سنتی دارد.

- **هم‌سویی با تحقیقات و رویه‌های قضایی پیشین:** یافته این مقاله با رویکرد عمل‌گرایانه‌یی که در رویه قضایی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی برای رواندا و یوگسلاوی سابق شکل گرفت، هم‌سو است. همان‌طور که در آرای پرونده‌هایی چون دادستان علیه آکایسو (۱۹۹۸) و دادستان علیه یلیسیچ (۱۹۹۹) مشاهده شد، محاکم بین‌المللی در عمل برای استنتاج قصد خاص، به شواهد غیرمستقیمی که ماهیت انگیزشی دارند (مانند لفاظی‌های نفرت‌پراکن و الگوی سیستماتیک حملات) اتکا کرده‌اند. این پژوهش، مبنای نظری استدلال‌هایی را تقویت می‌کند که پیش‌تر توسط حقوق‌دانانی مانند مرتضی جوانمردی (۱۳۸۴) مطرح شد؛ مبنی بر این که قصد خاص در نسل‌کشی، در واقع همان انگیزه‌یی است که مقنن به دلیل اهمیت فوق‌العاده‌اش، آن را به یک عنصر ماهوی جرم تبدیل کرده است؛ بنابراین، این تحقیق تأییدی بر این روند قضایی است که شکاف میان نظریه محض (تفکیک کامل انگیزه و قصد) و عمل قضایی (وابسته‌گی به انگیزه برای اثبات قصد) را آشکارتر می‌سازد.

- **تمایز و نوآوری تحقیق حاضر:** باوجود هم‌سویی‌های فوق، این پژوهش در دو جنبه کلیدی از تحقیقات پیشین متمایز می‌شود:

۱. **ارائه یک چارچوب مفهومی نوین:** درحالی که تحقیقات قبلی و رویه‌های قضایی، انگیزه را عمدتاً به‌عنوان یک «قرینه» یا یکی از چندین شاهد غیرمستقیم در نظر گرفته‌اند، نوآوری این مقاله در بازتعریف نقش آن به‌عنوان یک «پل اثباتی ضروری و جزء جدایی‌ناپذیر» است. این پژوهش استدلال می‌کند که در غیاب شواهد مستقیم (مانند دستورات صریح)، تحلیل انگیزه تنها راه ممکن برای عبور از مانع اثباتی رکن معنوی نسل‌کشی است. این رویکرد، انگیزه را از یک عنصر فرعی به یک مؤلفه تحلیلی محوری ارتقا می‌دهد که بدون آن، اثبات قصد خاص در بسیاری از موارد عملاً ناممکن شده و به بی‌کیفرمانی مرتکبان می‌انجامد؛

۲. **تطبیق بر یک مطالعه موردی معاصر و در حال وقوع:** اغلب تحلیل‌های حقوقی در زمینه نسل‌کشی، ماهیتی گذشته‌نگر داشته و به بررسی پرونده‌های مختومه می‌پردازند. تمایز برجسته این مقاله، به‌کارگیری چارچوب تحلیلی خود بر جنایات اسرائیل در نوار غزه پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ م. است؛ یک بحران در حال وقوع که جامعه جهانی و نهادهای حقوقی با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند. این رویکرد نه تنها کاربردی بودن نظریه را در عمل نشان می‌دهد، بل که با تحلیل اظهارات مقامات اسرائیلی و پیوندادن آن به اقدامات سیستماتیک در میدان نبرد، شکاف میان نظریه حقوقی و واقعیت‌های میدانی را به شکل آنی و ملموس پُر می‌کند.

۷. نتیجه‌گیری

در پاسخ به پرسش نخست، یافته‌های تحقیق نشان داد که انگیزه، علی‌رغم تفکیک نظری آن از قصد در حقوق کیفری، در عمل نقشی محوری و جدایی‌ناپذیر در اثبات رکن معنوی نسل‌کشی ایفا می‌کند. این پژوهش استدلال کرد که انگیزه صرفاً یک قرینه جانبی نیست، بل که یک «پُل اثباتی ضروری» است که میان اعمال مادی مجرمانه و قصد پنهان مرتکب برای نابودی یک گروه، ارتباط برقرار می‌کند. در غیاب شواهد مستقیم، تحلیل انگیزه‌های ایدئولوژیک، نژادی یا حذف‌گرایانه، تنها ابزار کارآمد برای استنتاج قصد خاص و تمایز نسل‌کشی از سایر جنایات بین‌المللی، مانند جنایات جنگی یا جنایت علیه بشریت، محسوب می‌شود.

در پاسخ به پرسش دوم، با به‌کارگیری این چارچوب تحلیلی بر مطالعه موردی غزه، نتایج نشان داد که پیوندی انکارناپذیر میان انگیزه‌های ابرازشده توسط مقامات اسرائیلی و اعمال مادی پنج‌گانه نسل‌کشی در این منطقه وجود دارد. اظهارات مکرر، که فلسطینیان را «حیوانات انسانی» توصیف کرده، آن‌ها را به «عمالیق» تشبیه نموده و خواستار محو کامل غزه شده‌اند، شواهد مستقیمی از یک «انگیزه» ایدئولوژیک و حذف‌گرایانه هستند. این انگیزه، هنگامی که در کنار کشتار بی‌رویه ده‌ها هزار غیرنظامی، تخریب فراگیر زیرساخت‌های حیاتی و تحمیل شرایط زیستی غیرقابل تحمل قرار می‌گیرد، قرینه‌ی محکم برای اثبات «قصد نابودی تمام یا بخشی از گروه» فلسطینی فراهم می‌آورد. براین‌اساس، فرضیه تحقیق تأیید می‌شود که تحلیل انگیزه، دلایل و شواهد قدرت‌مندی برای انطباق جنایات اسرائیل در غزه با تعریف حقوقی نسل‌کشی ارائه می‌دهد و ادعای «دفاع مشروع» را در برابر هدف غایی که نابودی یک گروه «به مثابه یک گروه» است، به چالش می‌کشد.

در نهایت، این وضعیت پرسش حیاتی‌یی را برای جامعه جهانی مطرح می‌سازد: اگر شواهد قصد نسل‌کشی، که از طریق انگیزه روشن شده‌اند، تا این حد آشکار باشند، اما سازوکارهای حقوقی بین‌المللی در محاکمه عاملان آن ناتوان بمانند، آیا نظام عدالت کیفری بین‌المللی با بحران مشروعیت مواجه نیست؟ تا زمانی که اراده سیاسی قدرت‌های بزرگ مانع از اجرای عدالت شود، ضروری است که جامعه حقوقی بین‌الملل با تمرکز دقیق بر نقش اثباتی انگیزه، راه را بر مصونیت مرتکبان بسته و گامی مؤثر برای جلوگیری از تکرار چنین فجایعی بردارد تا عدالت، در عمل و نه در تئوری، محقق شود.

ORCID

Khaja Merajuddin Nael

<https://orcid.org/0000-0003-0423-7390>

منابع

۱. اردبیلی، محمدعلی. (۱۳۶۷). «کشتار جمعی». *مجله حقوقی بین‌المللی*. ۹ (شماره ۱۱)، پاییز و زمستان. ۷۰-۳۱. https://www.cilamag.ir/article_18359.html
۲. اردبیلی، محمدعلی. (۱۳۷۱). «جامعه بین‌المللی و کشتار جمعی». فصل‌نامه تحقیقات حقوقی. ۱ (۱۰). ۲۱۹-۲۳۹. https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56463.html
۳. اردبیلی، محمدعلی. (۱۴۰۴). *حقوق جزای عمومی*. ج ۱. ۸ تهران: نشر میزان.
۴. اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی (ICC). ۱۹۹۸. <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc>
۵. اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی رواندا. (ICTR). ۱۹۴۴. <https://www.worldcourts.com/ictcr/>
۶. اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق. (ICTY). ۱۹۹۳. <https://www.virascience.com/account/signup/>
۷. الجزیره. (۲۴ اپریل ۲۰۲۵). «بی‌رحمی مطلق: اسرائیل در بحبوحه ویرانی نظام‌مند غزه هم‌چنان مانع ورود کمک‌های انسانی می‌شود». قابل دسترسی در: <https://www.aljazeera.com/news/2025/4/24/no-mercy-israel-keeps-blocking-aid-amid-systematic-destruction-of-gaza>
۸. بقایی، محمد؛ فتحی، امیر هوشنگ. (۱۳۹۶). «بررسی جنایت نسل‌کشی در اسناد جهانی و ضرورت جرم‌انگاری این جنایت در حقوق داخلی». تهران: نخستین کنگره بین‌المللی حقوق ایران با رویکرد حقوق شهروند. <https://civilica.com/doc/714676>
۹. بی‌بی‌سی نیوز. (۱۶ سپتامبر ۲۰۲۵). «کمیسسیون تحقیق سازمان ملل: اسرائیل در غزه مرتکب نسل‌کشی شده است». بی‌بی‌سی نیوز. <https://www.bbc.com/news/articles/c8641wv0n4go>
۱۰. بیگلری، پویان. (۱۳۹۶). «بررسی عنصر روانی جرم بین‌المللی نسل‌زدایی در فقه و حقوق». پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب. ۴ (۱). ۳۰-۱. <https://doi.org/10.22091/csiw.2018.1604.1137>
۱۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (۱۳۸۷). *ترمینولوژی حقوق*. ج ۹. تهران: گنج دانش.
۱۲. جوانمردی، مرتضی. (۱۳۸۴). *نسل‌زدایی*. تهران: دانشگاه تهران.
۱۳. شامبیاتی، هوشنگ. (۱۳۷۸). *حقوق جزای عمومی*. ج ۹. تهران: ژوبین.
۱۴. شبت، ویلیام. (۱۳۸۸). *مقدمه‌ای بر دیوان کیفری بین‌المللی*. برگردان: سیدباقر میرعباسی و حمید الهویی نظری. تهران: جنگل.

۱۵. شیایزری، کریانگ ساک. (۱۳۸۳). **حقوق بین‌الملل کیفری**. ترجمه بهنام یوسفیان و محمد اسماعیلی. تهران: سمت.
۱۶. صادقی، مجتبی. (۱۳۷۹). «بررسی اثر انگیزه در ارتکاب جرم و میزان مجازات». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۱۷. صادقی، میرمحمد حسین. (۱۳۸۶). **حقوق جزای بین‌الملل**. تهران: نشر میزان.
۱۸. صادقی، میرمحمد حسین. (۱۳۸۸). **دادگاه کیفری بین‌المللی**. چ ۵. تهران: دادگستر.
۱۹. عزیزی، ستار. (۱۳۸۵). «عناصر جنایت ژنوسید در رأی ۲۶ فوریه ۲۰۰۷ دیوان بین‌المللی دادگستری و رویه دادگاه‌های ویژه بین‌المللی کیفری». *مجله حقوقی بین‌المللی*. ۲۴ (شماره ۳۶ (بهار و تابستان)). ۳۴-۹. <https://doi.org/10.22066/cilamag.2007.17775>
۲۰. عوده، عبدالقادر. (۱۳۸۹). **بررسی تطبیقی حقوق جزای اسلامی و قوانین عرفی**. ج ۱. ترجمه حسن فرهودی‌نیا. تهران: یادآوران.
۲۱. کسسه، آنتونیو. (۱۳۸۷). **حقوق کیفری بین‌المللی**. ج ۱. ترجمه حسین پیران و دیگران. تهران: جنگل.
۲۲. کی‌نیا، مهدی. (۱۳۷۶). **مبانی جرم‌شناسی**. ج ۱. چ ۲. تهران: دانشگاه تهران.
۲۳. محترم قلاتی، ایمان؛ قیاسی، جلال‌الدین. (۱۳۹۶). «تحلیل عنصر محور رکن معنوی جنایات عمدی در صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی». *فصل‌نامه پژوهش حقوق کیفری*. ۲۱ (۶). ۱۵۵-۱۹۶. <https://doi.org/10.22054/jclr.2018.10905.1190>
۲۴. موسوی، سید حسین. (۱۳۸۸). «نوار غزه؛ جغرافیا، تاریخ و جایگاه در منازعه فلسطین و اسرائیل». *فصل‌نامه مطالعات خاورمیانه*. ۱۶ (۱). ۹۲-۶۵. <https://www.sid.ir/paper/88526/fa>
۲۵. نوربها، رضا. (۱۳۷۵). **زمینه‌های حقوق جزای عمومی**. تهران: کانون وکلای دادگستری.
26. Amnesty International. (2022, February 1). *Israel's apartheid against Palestinians: A cruel system of domination and a crime against humanity*. <https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/5141/2022/en/amnesty>
27. Boyle, F. A. (2013). *The Palestinian genocide by Israel* [SSRN preprint]. <https://ssrn.com/abstract>
28. Defence for Children International – Palestine. (2024). “Our kids are being kidnapped”: Israel’s mass arbitrary detention campaign against Palestinian children. https://www.dci-palestine.org/child_arrestswikipedia
29. Encyclopædia Britannica. (2023). *Gaza Strip*. In Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Gaza-Stripmotherjones>
30. Human Rights Watch. (2024, March 19). *Israeli forces’ conduct in Gaza*. <https://www.hrw.org/news/2024/03/19/israeli-forces-conduct-gazahrw>

31. International Criminal Court. (2024, May 20). *Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC on the Situation in the State of Palestine*. <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-situation-state-palestineicc-cpi>
32. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. (1999, December 14). *The Prosecutor v. Goran Jelisić, Judgment, IT-95-10-T*. https://www.icty.org/x/cases/jelusic/tjug/en/jelusic_tjug_en.pdfmomentmag
33. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. (2003, July 31). *The Prosecutor v. Milomir Stakić, Judgment, IT-97-24-T*. https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/en/stakic_tjug_en.pdfaljazeera
34. Miller, David. (2024). *Legal Implications of the Gaza Conflict*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
35. Mother Jones. (۲۰۲۳, November ۲). The dangerous history behind Netanyahu's Amalek rhetoric. Mother Jones. <https://www.motherjones.com/politics/2023/11/benjamin-netanyahu-amalek-israel-palestine-gaza-saul-samuel-old-testament/>
36. Smith, John. (2024). *Genocide Accusations in Modern Conflicts*. Chicago: University of Chicago Press.
37. United Nations Environment Programme & UNOSAT. (2025). *Gaza: Environmental impact and debris assessment – April–July 2025*. <https://www.unep.org/resources/report/gaza-environmental-impact-debris-assessmentkarmactive>.
38. United Nations, European Union, & World Bank. (2025, February). *Gaza and West Bank: Interim rapid damage and needs assessment*. <https://palestine.un.org/en/289429-gaza-and-west-bank-interim-rapid-damage-and-needs-assessment-february-2025palestine.un>

References

1. Al Jazeera. (April 24, 2025). "No Mercy: Israel Continues to Block Humanitarian Aid Amid Systematic Destruction of Gaza." <https://www.aljazeera.com/news/2025/4/24/no-mercy-israel-keeps-blocking-aid-amid-systematic-destruction-of-gaza> [In Persian]
2. Amnesty International. (2022, February 1). *Israel's apartheid against Palestinians: A cruel system of domination and a crime against humanity*. <https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/5141/2022/en/amnesty>
3. Ardabili, Mohammad Ali. (1988). "Massacre." *International Law Journal*, 9(11, Fall and Winter), 31-70. https://www.cilamag.ir/article_18359.html [In Persian]
4. Ardabili, Mohammad Ali. (1992). "The International Community and Massacre." *Legal Research Quarterly*, 1(10), 219-239. https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56463.html [In Persian]
5. Ardabili, Mohammad Ali. (2025). *General Criminal Law*, Vol. 1, 8th Edition. Tehran: Mizan Publishing. [In Persian]
6. Azizi, Sattar. (2006). "Elements of Genocide Crime in the ICJ Ruling of February 26, 2007, and the Practice of International Criminal Special Tribunals." *International Law Journal*, 24(36, Spring and Summer), 9-34. <https://doi.org/10.22066/cilamag.2007.17775> [In Persian]
7. Baghaei, Mohammad; Fathi, Amirhoshang. (2017). "A Study of Genocide in Global Documents and the Necessity of Criminalizing this Crime in Domestic Law." Tehran: First International Conference on Iranian Law with a Citizen Rights Approach. <https://civilica.com/doc/714676/> [In Persian]
8. BBC News. (September 16, 2025). "UN Inquiry Commission: Israel Committed Genocide in Gaza." <https://www.bbc.com/news/articles/c8641wv0n4go> [In Persian]

9. Biglari, Pouyan. (2017). "A Study of the Mental Element of International Genocide Crime in Islamic Jurisprudence and Law." *Comparative Research in Islamic and Western Law*, 4(1), 1-30. <https://doi.org/10.22091/csiw.2018.1604.1137> [In Persian]
10. Boyle, F. A. (2013). *The Palestinian genocide by Israel* [SSRN preprint]. <https://ssrn.com/abstract>
11. Casse, Antonio. (2008). *International Criminal Law*, Vol. 1. Translated by Hossein Piran et al. Tehran: Jangal. [In Persian]
12. Defence for Children International – Palestine. (2024). "Our kids are being kidnapped": Israel's mass arbitrary detention campaign against Palestinian children. https://www.dci-palestine.org/child_arrestswikipedia
13. Encyclopædia Britannica. (2023). *Gaza Strip*. In Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Gaza-Stripmotherjones>
14. Human Rights Watch. (2024, March 19). *Israeli forces' conduct in Gaza*. <https://www.hrw.org/news/2024/03/19/israeli-forces-conduct-gazahrw>
15. International Criminal Court. (2024, May 20). *Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC on the Situation in the State of Palestine*. <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-situation-state-palestineicc-cpi>
16. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. (1999, December 14). *The Prosecutor v. Goran Jelisić, Judgment, IT-95-10-T*. https://www.icty.org/x/cases/jelisc/tjug/en/jelisc_tjug_en.pdfmomentmag
17. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. (2003, July 31). *The Prosecutor v. Milomir Stakić, Judgment, IT-97-24-T*. https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/en/stakic_tjug_en.pdfaljazeera
18. Jafari Langroudi, Mohammad Jafar. (2008). *Legal Terminology*, 9th Edition. Tehran: Ganj Danesh. [In Persian]
19. Javanmardi, Morteza. (2005). *Genocide*. Tehran: University of Tehran. [In Persian]
20. Keynia, Mehdi. (1997). *Foundations of Criminology*, Vol. 1, 2nd Edition. Tehran: University of Tehran. [In Persian]
21. Miller, David. (2024). *Legal Implications of the Gaza Conflict*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
22. Mohtaram Qalati, Iman; Qiyasi, Jalaluddin. (2017). "Analysis of the Core Element of the Mental Aspect of Intentional Crimes in the Jurisdiction of the International Criminal Court." *Journal of Criminal Law Research*, 6(21), 155-196. <https://doi.org/10.22054/jclr.2018.10905.1190> [In Persian]
23. Mother Jones. (۲۰۲۳, November ۲). The dangerous history behind Netanyahu's Amalek rhetoric. Mother Jones. <https://www.motherjones.com/politics/2023/11/benjamin-netanyahu-amalek-israel-palestine-gaza-saul-samuel-old-testament/>
24. Mousavi, Seyed Hossein. (2009). "Gaza Strip: Geography, History, and Its Role in the Palestine-Israel Conflict." *Middle East Studies Quarterly*, 16(1), 65-92. <https://www.sid.ir/paper/88526/fa> [In Persian]
25. Nourbaha, Reza. (1996). *Foundations of General Criminal Law*. Tehran: Bar Association Publishing. [In Persian]
26. Ouda, Abdelkader. (2010). *Comparative Study of Islamic Criminal Law and Secular Laws*, Vol. 1. Translated by Hassan Farhoudinia. Tehran: Yad-Avaran. [In Persian]
27. *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)*, 1998. <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc> [In Persian]

28. Sadeghi, Mir Mohammad Hossein. (2007). *International Criminal Law*. Tehran: Mizan Publishing. [In Persian]
29. Sadeghi, Mir Mohammad Hossein. (2009). *International Criminal Court*, Chapter 5. Tehran: Dadgostar. [In Persian]
30. Sadeghi, Mojtaba. (2000). "The Effect of Motive on Crime Commission and Punishment Severity." Master's Thesis. Tehran: Imam Sadiq University. [In Persian]
31. Shambiyati, Houshang. (1999). *General Criminal Law*, 9th Edition. Tehran: Zhoobin. [In Persian]
32. Shebath, William. (2009). *Introduction to the International Criminal Court*. Translated by Seyed Baqer Mirabbasi & Hamid Alhavi Nazari. Tehran: Jangal. [In Persian]
33. Shiazari, Kriang Sak. (2004). *International Criminal Law*. Translated by Behnam Yousfian & Mohammad Esmaeili. Tehran: SAMT. [In Persian]
34. Smith, John. (2024). *Genocide Accusations in Modern Conflicts*. Chicago: University of Chicago Press.
35. *Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR)*, 1944. <https://www.worldcourts.com/ictf/> [In Persian]
36. *Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY)*, 1993. <https://www.virascience.com/account/signup/> [In Persian]
37. United Nations Environment Programme & UNOSAT. (2025). *Gaza: Environmental impact and debris assessment – April–July 2025*. <https://www.unep.org/resources/report/gaza-environmental-impact-debris-assessmentkarmactive>.
38. United Nations, European Union, & World Bank. (2025, February). *Gaza and West Bank: Interim rapid damage and needs assessment*. <https://palestine.un.org/en/289429-gaza-and-west-bank-interim-rapid-damage-and-needs-assessment-february-2025palestine.un>